

Lakki on ylioppilaan tunnus

Ylioppilaslakki - nuoruuden ja vapauden symboli on ainoa käyttöön jäänyt osa yliopisto-opiskelijan univormua. Ylioppilas on alkujaan tarkoittanut akateemisen opintonsa aloittanutta, ei lukion suorittanutta. Ensimmäisenä päähineenä oli 1810-luvun loppupuolen määräysten mukaan kolmikolkkahattu kokardeineen sekä kultapunostupsuineen.

Poliittisten suhdanteiden muutos ja yliopistolaitoksen kehitys Venäjällä johti vuonna 1832 siihen, että ylioppilaille määrättiin käyttöön otettavaksi arkiunivormu. Tapa tuli valitsevaksi myös Suomen suuriruhtinaskunnassa. Näin oli helpompi valvoa uhmakkaita nuorukaisia tekemästä poliittisia pahojaan. Kaksirivisen pystykaulustakin lyyrasomisteiset napit olivat kullattua messinkiä. Tummansinisestä kankaasta valmistetun lakin samettinauhaan oli kiinnitetty lyyranmuotoinen pronssisolki. Lakin muotoilu jäljitteli venäläisen lipalla varustetun sotilaslakin mallia. Vuonna 1860 univormun käytöstä luovuttiin. Vain tummansininen päähine jäi käyttöön.

Lyyra on vanhastaan Helsingin yliopistossa opiskelevien tunnusmerkki. Lyyran koolla on joskus haluttu ottaa kantaa kielikysymykseen. Kiihkeimmät fennomaanit kantoivat lakissaan pienintä mahdollista tunnusta.

Vuoteen 1917 saakka ylioppilastutkinto suoritettiin yliopistossa, jonne kokelaat saapuivat kaikkialta maasta. Tulosten julkistamisen jälkeen opinahjoon hyväksytyt kiirehtivät Bascherin hattukauppaan Helsingin vanhaan pasaasiin ostamaan valkolakit. Tuolloin lakin ja tunnuksen yhteys tulevaan opinahjoon oli selvä. Sen jälkeen kun lakittaminen on tullut osaksi koulun päätösrituaalia, ei samettinauhan merkin merkitystä enää tunneta.

Valkolakki

Venäjän vallan aikana olosuhteiden muuttuttua suopeimmiksi ylioppilaat ryhtyivät parantelemaan päähinettään. Ruotsalaisen esikuvan mukaan sen kankaan väriksi valittiin vuoden 1870 tienoilla valkoinen. Suomalaisylioppilaat istuivat Upsalassa 1875 suuressa pohjoismaisessa ylioppilaskokouksessa ensimmäisen kerran valkolakit päässään. Kielikysymysten velloessa kiihkeimmillään 1870- ja 1880-lukujen taitteessa halusivat radikaaleimmat suomenmieliset erottua ruotsinmielisistä vaihtamalla mustan samettinauhan tilalle punaisen.

Naisylioppilaat kantoivat 1890-luvulla omaa päähinettä. Se oli mustasta ja valkoisesta sametista ommeltu fryygalaismyssyä muistuttava hattu. Naisylioppilaiden lisääntyessä erikoistunnukset jäivät pois ja miehinen lakki kelpasi kaikille, aivan kuten nytkin.

Ylioppilaslakki oli aluksi korkea. Muoti muutti mallin matalammaksi 1910-luvun tietämillä. Tuolloin alkoivat myös eri kieliryhmien lakit erottua toisistaan. Suomen ruotsinkielisten lakki alkoi muistuttaa Ruotsin leveää ylioppilaslakkaa, jossa reunan sauma näkyy kohoutumana. Suomenkielisten ylioppilaiden lakki vastaavasti pienentyi - ehkä virolaisen perinteen vaikutuksesta.

Ylioppilaslakki jäi 1950-luvulla pois arkikäytöstä. Tämän päivän opiskelijat käyttävät lakkia vain tempauksiensa ryydittäjänä. Joillakin valkolakki on päässään omien lakkiaisten jälkeen vain satunnaisissa vappujuhliissa. Lakkia, kuten myös muita akateemisia tunnuksia kannetaan aina tietyissä yliopistollisissa tilaisuuksissa erillisen juhlaprotokollan mukaan. Eri korkeakoulujen opiskelijoilla on oman opinahjon tunnus samettinauhassa, vain Helsingin yliopiston opiskelijat ja yliopistoihin kuulumattomat kantavat Helsingin yliopiston tunnuslyyryä lakissaan.

Iris Haikonen, 9/2005